

Տարեկան գինն է 10 ռուբլի:
Վեց ամսուան՝ 5 ռ., երեք ամսուան՝ 3 ռ., ամիսը 1 ռ.:
Առանձին համարներով իրարանջիւրը 5 կոպեկ:
Խմբագրատունը բաց է ամեն օր բացի կիրակէ եւ տօն օրերից
առաւօտեան 11—2 ժամը կէսօրից յետ:
Օտարաբարոյարարիքի դիմում են ուղարկել խմբագրութեան հետեւեալ հասցեով. — В редакцію «Меркантиль», по Тифлису, կամ Redaction de «Meghou Haïastani», à Tiflis. (Caucase).

Խմբագրութեան ուղղած թէ յօդուածները եւ թէ նամակները պէտք է պարզ գրուած լինին գրողի ստորագրութեամբ եւ հասցեով: Խմբագրութիւնը կարող է փոփոխել, ուղղել եւ կրճատել յօդուածները: Խմբագրութիւնը իւր վերայ չէ առնում յետ ուղարկել յօդուածները եւ պահում է երկու ամիս մինչեւ ցատկահանք:
Ցայտարարութիւնների համար վճարում են ամեն մի թուին 2 կոպ. ցայտարարութիւններ ընդունվում են հայերէն եւ օտար լեզուներով: ցայտարարութիւններ ընդունվում են Խմբագրատանը, «կովկաս» հիւրանոցի տակ պ. Տէր-Յովսէփեանի ծխախոտի խանութում. են պ. Շահվերդեանի պալիտոնում:

«ՄԵԶԻՍ ԶԱՅԱՍՏԱՆԻ» ԼՐԱԳԻՒՆ ԿԻՒՐԱԿԷ ԵՒ ԵՕԹՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ ԿՈՎ

ԿԷՍ ՏԱՐԻՈՒԱՅ ԳԻՆՆ ԵՒ ՌՈՒԲԼԻ:
Ստորագրողի կարելի է խմբագրատանն եւ պ. Շահվերդեանի լրագրատան գործակալութեան գրասենեակում:

ԲՈՒԱՆԻՊԱԿՈՒԹԻՒՆ.
ձեմարանի առթիւ. — «Վարժարանի»
դպրոցի տնօրէն: — Գրեթէ 3 հոգի ձեռն
եւ հնութիւնը: — Թղթակցութիւն Թիֆլիսից:
Քաղաքական: — Գաղաքական
լուրեր:
Մասնաւոր: — Խմբագրութեան պատասխաններ:
Ցայտարարութիւններ:
Բանասիրական: — Կիւնդիլ:

ԹԻՖԼԻՍ, 5 ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1884 Թ.

ձեմարանական հարցն ամենքի
համար շատ հետաքրքրական է: ու
րովհետեւ ձեմարանից սպասում է
հայ ազգի իւր ընտիր եկեղեցականն,
որ նորա մուսուր եւ բարոյական շե
նութեան համար ամենակարեւորն է:
Այս պատճառով էլ հանգուցեալ
Հայրապետն ոչնչ չը խնայեց ձեմա
րանի համար եւ վերջապէս հասաւ
իւր նպատակին: կազմելով թէ եւ
մեծ դժուարութեամբ այնպիսի ու
սուցական մի խումբ, իւր տեսչով

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԳԻՆԵԴԵԼԻ

(ԶՈՐՍ ՕՐՈՒԱՅ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ)

12.
Երկու շաբաթից յետոյ «Հարսնատեսի»
եւ «Բանասիրական» հանդէսն ուրախութիւն
ներն սկսեցան...
— Որոյ ժամանակ սկսեցան սովոր
ական կեր ու խումբը — ծերունուն եւ
ընդհատելով իւր լեզուն որ ծերունի
երկայն ու բարակ պատմէ ինձ այն, ինչ
որ արդէն ինձ լաւ յայտնի էր: Ես կա
մենում էի, որքան կարելի է չուէի իւր
Անթուրեանին տեսնել Տաճկահայաստա
նում:
— Ես քո միտքը հասկանում եմ
պատասխանեց ծերունին: — Բարեւ. թող
այս անգամ քո առածով լինի: «Հարսնա
տեսի» եւ «Բանասիրական» նկարագրութիւն
ներով չեմ ուզում քեզ ձանձրացնել:
Բայց ես չեմ կարող չը յայտնել, որ
այդ հանդէսն ու հրաւերները ժամանակ
այնպիսի տարօրինակ բաներ էին պա
տահում, որոնք իսկոյն ծակում էին տես
նողներին աչքերը:
— Ի՞նչ, հարցրի ես, մի այնպիսի ձե
ւով, որով ուզում էի ծերունուն հաս
կացնել թէ մի փոքր կարճ կապիր:
— Կարճեալ հասկանում եմ եւ քեզ:
(*) Տե՛ս (Բանասիրական) № 59.

որ երեք տարի հաւատարմութեամբ
եւ անձնուիրութեամբ ծառայելով
ձեմարանին, սորա լարանական բա
ժինը կարգի բերեց եւ այս տարի
տուեց առաջին պտուղը: տալիս ըն
տիր երկուստարներ, որոնց ութը
յանձն են առած իրանց եկեղեցու
ծառայութեան նուիրելու:

Սրբազան Սինօղը պէտք է ձանա
չէր հանգուցեալ Հայրապետի նպա
տակն ու ձեմարանի նշանակութիւ
նըն եւ կարծում ենք, որ նորակազմ
ձեմարանը պիտի աշխատէր պահպա
նելու գէթ այն դրութեան մէջ, ինչ
դրութեան մէջ նրան հիմնադիրը
թողել էր: մինչեւ որ նոր կաթողիկոս
ըլ իւր վերայ կ'առնէր նրա հոգա
ցողութիւնը: համաձայն օրինաց:

Մեր ձեռքին են պատճեններն թէ՛
այն օրագրութեան, որ կազմուել էր
դեռ Սրբազան Մակար Արքեպիսկոս
պոսի նախագահութեամբ թէ՛ տես
չի պատճառաբանեալ հրաժարակա
նըն: համաձայն Սրբազան Սինօղի
Արքեպիսկոպոսի պահանջման, թէ՛
Սինօղի օրագրութեան այդ հրաժա
րական ընդունելու մասին եւ թէ՛
երկու անգամ օրինաւոր եւ հիմ
նաւոր բողոքը: Մենք անձամբ Ս. Սին
օղի վարժանքը արամադիր ենք հա
մարելու աւելի ձեմարանի նշանա
կութիւնը չը հասկանալու հետեանը,
բան կրքի եւ որ եւ անձնական հա
շտի. բայց ում կարելի է համալել

ուստի եւ մի քանի խօսքով միմիայն քեզ
կը ծանօթացնեմ այդ դէպքերի հետ:
— Շատ չնորակալ եմ:
— Մի քիչ առաջ, ծերունի սկսեց,
եւ քեզ ասացի որ լինի «խիտ ա
մաչկոտութիւնը»: Նարդոս խանութին
այնքան հաճոյ չը թուեցաւ: Բայց երա
նի միակ այդ պակասութիւնը լինէր իւ
րանի կողմից: Իրան վերին աստիճանի
սառնասրտութեամբ դէպի անհրաժեշ
ընդհանրացէս, եւ դէպի նշանաձը մաս
նաւորապէս, Անթուրեանի օրին այլ եւ
այլ կասկածներ զարթոյցնեց Նարդոս
խանութին եւ սրա առաջ աղջկանի յըր
տերումը: Երկու շաբաթուայ ընթաց
քում արեւը ի զուր սպասում էին, ի
րիզնապահներն, երբ ասան տղամարդիկ
սովորաբար ասանը չեն լինում, փեսայի
(գաղտնի այցելութեանը անբանաց) տուն:
Լինը ոչ ինքն էր գալիս, ոչ էլ քեռի
ներին «փեսայ թաշկինակ» ի ուղարկում:
Այդ իսկ պատճառով քեռիներն էլ ցա
ւօք օրտի ստիպուած էին իրանք ուտել
այն խմորեղէն ու շաքարեղէնները, որոց
մով «փեսայ թաշկինակը» պիտի փոխա
դարձուէր: Փոքրիկ Արշակի միջոցաւ ե
ղած աղագարութիւններն եւ հրաւերնե
րն եւ առանց հետեանքի մնացին լու
նի կողմից, որի «ծնողքից» վարձնում
եմ, չեմ ուզում, չեմ կարող, ժամանակ
ի նշուող երկուստարները եթէ ա
ռիթ չունեցան անձամբ եւ թաղուն ա
յցելել իրանց նշանաձին, պարտական են
ձեռքի սեպական թաշկինակով չոր
մրգեղէն ուղարկել նշանաձին, բայց իր
քեռիների անուամբ Այդ է անո «փեսայ
թաշկինակ» կոչուածը:

այնպիսի հարցի մասին, որ կարծես
ամենքի համար պարզ է: Եթէ Սին
օղական հարց ունեք կարծում են,
որ ամեն ուսուցիչ կարող է տեսուչ
լինել եւ ամեն ուսուցչական էլ ու
սուցիչ: շատ սխալվում են: Գէթ
այն անձնաւորութիւնը, որոնց մա
սին յիշատակութիւն է լինում թէ
հրաւիրվում են տեսուչ ձեմարանի,
դեռ ոչ մի երաշխաւորութիւն տա
ւած չեն: Թէ արգօքը նոքա ընդու
նա՞կ են այդ պաշտօնի համար թէ
ոչ: որովհետեւ թէ ուսուցչութիւնն
եւ թէ տեսչութիւնը պահանջում են
առանձին յատկութիւնը, որոնք ի
բաւամբ ցոյց են տուած արդէն ձե
մարանի ուսուցչական խմբի անդամ
ները: Այն եկեղեցական անձնաւո
րութիւնը, որոնց անունները արեւ
վում են այժմ կարող են շատ նշա
նաւոր լինել իրրեւ քարոզիչ եւ դիտ
նական, մենք այդ մասին չենք կա
կածում: Բայց այդ նրանց իրաւունք
չէ տալիս եւ իրրեւ ձեմարանի կա
ռավարիչ արդիւնաւոր լինելու:
Մենք կարծում ենք, որ Սրբազան
Սինօղը չի կամենալ ձեմարանն, ու
րոյ վերայ մեծ յոյս էր տածում
հայ ազգի ի շինութիւն եկեղեցւոյ
իջեցնել ս. Իշմիածնայնային ժա
ռանգաւորաց դպրոցի աստիճանը:
Դեռ եւս ժամանակը չէ կորել եւ
Սրբազան Սինօղն մի քայլ յետ ա
նելով եւ իւր կարգադրութիւնը փո

չունիմ» կցկոտուր պատասխաններին ոչ
մի բան չէին կարող հասկանալ թէ
փոքրիկ Արշակը եւ թէ նրա մեծակ ըր
բերն ու չափահաս մայրը:
— «Փշման իրանց տուած կրթու
թիւնով», խնամի աղային ու խնամի
քուրիկին խտուծիւնը դատապարտում
էր պակաս աղջկաների առաջ Նարդոս
խանութին:
— Ինքն էլ, մայր, փեսայ ինքն էլ
պատասխանում էին Հեղինարն ու Այս
տարը, կատարեալ աղամադաւաճա՞ղ
է եղել:
Այդ խօսակցութիւնների ժամանակ
դուան միւս կողմից սկսեցաւ Գլխու
նի արտիւն շատ ծանր էր գալիս իրան
նշանաձին մասին եղած այդ անախտ
դատավճիռներն:
«Այն-արամատից աւելի ամօթխած, կո
պիւր, ճարպակա՞նց» — անա վերջապէս
այն մակդիրներն, որոնք ոչ միայն անե
րանց, այլ եւ նրանց մօտաւոր աղգա
կանների կողմից, հետզհետէ, դրուեցան
լինի անուան վրայ:
— Քան, քան, քան, չը կարողացայ
եւ ծիծաղեց բռնել:
— Գիտեմ Աղանանի ընտանիքի
միտմտութեան ու տղիտութեանը վրայ
ծիծաղում եւս դու — ասաց ինձ ծերունին
լուրջ ձայնով: — Մի քիչ յետոյ էլ դու
կը տեսնես Գու լաւ յիշում եւ թէ ա
ռաջին անգամ Անթուրեանի օրին ա
րաղի համը երբ առաւ:
— Յիշում եմ, հայրիկ, Երզնուրումից
Վարդգէսից խոյս տուող, մարդա
մէջ չը մտնող:

խելով ցոյց տալ կարող էր որ իրան
գեղեցկութիւնն ոչ թէ կիրքն էր այլ
բարի յանկութիւնը ձեմարանը իւր
ներկայ բարձր դիրքում պահպանե
լու:
«ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ» ԿԱԿԱՐԿԱՆ ԼՈՒՐԸ.
I
Անցեալ անգամ իրրեւ լուր, հա
ղորդեցինք, որ «Վարժարանը» դադա
րելու է: Պատճառը, ասում են, բա
ժանորդների սակաւութիւնն է: Ա
սում են, որ մեր մանկավարժական
թերթի այս տարուայ բաժանորդնե
րի թիւը 200-ից չէ անցնում եւ թէ
այդ թուի 3/4 մասը մաս
նաւոր մարդիկ են, այսինքն ոչ
ուսուցիչներ: Բաժանորդների սակա
ւութիւնը հայ պարբերական մամու
լը հնարած հիւանդութիւնն է, որ
բուժելու համար շատ պայմաններ
են հարկաւոր: Այդ պայմանների մա
սին այստեղ խօսելու տեղը չէ: Կա
սենք միայն, որ այդ պայմանները
ընդհանրապէս «Վարժարանի» կամ
ուրիշ որ եւ է մանկավարժական
թերթի հետ այնքան վերաբերու
թիւն չ'ունին:
«Վարժարանը» մի մասնագիտական
թերթ է, որ իւր ընթերցողները
պէտք է որ ունենար: Խօսքս մեր ու
սուցչաց մասին է, որոց թիւը 900

անցնում է, կարծեք: Արդ՝ դուրս է
գալիս, որ մեր 900 վարժապետնե
րից միմիայն 50-ն են ստանում
«Վարժարան»: Դուք էլ կարդացողնե
րի թիւն էլ հէնց այդքանը լինի:
Բայց մենք դիտենք, որ մեր ուսու
ցիչները ստանում եւ կարգում են
աւելի մեծ քանակութեամբ եւ ա
ւելի եռանդով, մեր միւս թերթերն:
Աւերմի հայ ուսուցիչը համեմատա
բար աւելի շատ է ստանում եւ
կարգում ուրիշ թերթեր, քան իւր
մասնագիտութեանը յատկացնելը:
— Ինչո՞վ բացատրել արդեօք այդ
երեւոյթը:
— Եթէ չենք սխալուում նրանով
որ հայ ուսուցիչը զբաղուած է ա
ւելի ուրիշ իրան համար երկրոր
դական եւ չորրորդական հարցերով,
քան ուղղակի իւր մասնագիտութիւ
նով: Աւերմի նա լաւ ուսուցիչ չէ:
Դուք էլ առարկող լինի — եւ այդ մենք
շատերիցն լսել ենք — թէ «Վարժարա
նը» անհետաքրքիր է: Մեզ համար դա
մի անհասկանալի բառ է, մանաւանդ
երբ դիտենք թէ այդ բառով ի՞նչ
են ուզում հասկացնել մեր պա
ուսուցիչները: Խնդրեմ ասացէ՛ք
մանկավարժութիւնը մի ծա՛նր լուրջ
գիտութիւն է արդեօք: Թէ՛ դուք է
Գլխուսկը ըմբռնաբարութիւնը կամ
լրագրական սովորական քմահաճու
թիւն ու մասնաւորութիւնները: Այ
նու ամենայնիւ եւս հօ ձեզ չե՞մ

ասում (վաս չէր լինի եթէ ասէի էլ) թէ Գլխակը զօտեկութենէն մի այցելէք, կամ միւս թերթերը մի կարգաբար այլ ևս ասում եմ թէ՛ որովհետեւ այդ բաներով դուք աւելի էք զբաղուում քան ձեր մասնագիտութիւնով, ուրեմն դուք լաւ ուսուցիչ չէք, ձեր գործի տէրը չէք: Ուրիշ կերպ մենք չենք կարող մեկնել դէպի մի արժանաւորեղ անտարբերութիւնը մեր 900 հոգի ուսուցիչներ կողմից:

Ուսուցչի աղքատութիւնը կամ դուք չեք նրա կողմից «վարժարանին» պէտք չ'ունենալ, և այլ այսպիսի պատճառների անունն անգամ մենք չենք ուզում լսել: որովհետեւ գրանք բոլորն էլ անհիմն են, կամ առ աւանդին շատ միամիտ ու պոռոտախօս: Ուղիղը և պարզը այն է, մեր կարծիքով որ հայ վարժապետը ընդհանուր առմամբ ի հորիէ իւր տեղումը չէ: Նա անհամապատասխան է իւր կոչմանը: Բայց դուք տեսէք թէ՛ դրանք ինչ պահանջներ են անում: Գրանք պահանջում են, որի որքան կարելի է շատ ռոճիկ ստանան իրանց կամքը և քմահաճութիւնը ձայն ու կշիռ ունենայ և՛ թեմական և՛ հոգարարական իշխանութեանց առաջ: Ուզում են, որ հայ ժողովուրդը ոչ ազէտ լինի ոչ նախապաշարեալ, ոչ էլ ազա՛հ այլ կրթութեամբ, լուսավորութեամբ, քաղաքավար և առատաստէ՛ն: Եւ այդպէս մտածող ու պահանջողները՝ այս ևս չեն մտածում որ եթէ այդ այդպէս լինէր, այնուհետեւ ժողովուրդը ոչ ապաքէն վարժապետի պէտք ևս չէր ունենալ:

Ինձ կ'ասեն, որ մեր վարժապետաց գրութիւնը նրանց ներկան և ապագան շատ անմիջեմբար է այլապէս:

Բնականաբար, սկսած այնուհետեւ փոքր ինչ տատանուելու, Նոր ազգականների մէջ նոր նոր կատակածներ, թեթեւ սրբ-տաքաւանք առաջ եկան: Այդ ամենին վերջ տալու, ապաքէն չարկելների առաջին առեւելու մնում էր միմիայն մի ելք: Մեծուհանց ասածի նման՝ «ժառն իրան արմատից և աղբիւրը իրան ակնից կտրել»:

Որոշուեցաւ փեսաստիս հէնց «դիմացի շարժում» և եթէ լեռնին պտակել: Որովհետեւ, մէկը մէկու միմիջարում էին Անթառեան ու Արաբեան աղաները, մեծուհանց ասածի նման, «կարմիր գոգնոցը խելք կը բերէ»:

— Թիւ, յիմարներ, այլ ևս չը կարողացայ ինքս ինձ բռնել և ձեռքովս մեքենայաբար պինդ խիկցի գրասեղանիս: Գրքերս դարակներին վայր թափեցան: Թանաքամանս չուռ եկաւ: Երբեմնին սկսաւ ծիծաղել վրաս: Արածիցս փոշուհնցի, Երբեմնուց ներդողութիւն խնդրելով, մի փոքր յետոյ, սկսեցի դրքերս կոկիչուել: Անորը միշտ ծիծաղում էր, երբեմն էր, որ Անթառեանի և Արաբեանի նման մարդիկներին տեսնելը նրա համար առաջին անգամը չէր:

Լ.:

«Տեսէք, որդեակք, ստուտածային հրաժանան» և կանխիկ սուրբ հայրապետացն եկեալ էք ի սուրբ եկեղեցիս պսակել օրինօք ի սուրբ ամուսնութիւն, Աստուած զձեզ միաբան սիրով պահուցէ, ի իւր ծերութիւն հասուցէ, և անթառամ պսակին արժանացուցէ: Ապա

զի վարժապետների վիճակի համեմատութեամբ:

— Մասամբ դա ճշմարիտ է: Բայց այդ անմիջեմբար վիճակը միմիայն հայ ուսուցչի ճակատագիրը չէ, այլ հայ հասարակութեան համար գործող ամեն մի դասակարգի: Ինչ արած. «НАКОН ПОПЬ, ТАКОВЬ И ПРИРОДЪ» Մեր վարժապետների վիճակը, միւս դասակարգերի վիճակի համեմատութեամբ, ընդհանրապէս դեռ շատ նախանձնիկ է:

Բայց համեմատենք թէ՛ հայ միւս դասակարգերը այնքան անտարբեր են արդեօք դէպի իրանց անընդմիջական պարտուէց կատարումը:

— Ոչ, հայ խմբագիրը թէ՛ ձրի է աշխատում և թէ՛՛ գրպանիցն էլ վրայ դնում կամ պարտքի տակ տնքտնքում: Հայ քահանայն... դրա եկամտի զիւաւոր ուղիւրը բոլր-վաւորն չէ: Հայ ուսուցիչը գոնեա գիտէ, որ ամեն 20-ին այսքան պէտք է ստանայ իսկ քահանայն: Արդեօք նա կարող է իրան արդեանց ուղիւ նախահաշիւ կազմել երբ և իցէ: Ուղիղ բառը գծիցի, որովհետեւ տնտեսականութեան մէջ մեծ նշանակութիւն ունի կանոնաւոր և պարբերական եկամուտը:

Դառնանք ժողովուրդին՝ վաճառական արհեստաւոր և երկրագործ գասակարգին: Տէրութեանական, եկեղեցական ուսուցմանական հարկերն սուրբերն, նուէրներն հոգացողները ոչ ապաքէն դրանք են: Պարբերական և պատահական բարեգործութեանց ժամանակ առաջին անգամ քսակ բաց անողը էլի այդ դասակարգի են:

Ուրեմն հայ խմբագիրը, քահանայն, վաճառականը, արհեստագէտը, հողագործը իւր պարտքը համեմատաբար, աւելի լաւ է կատարում:

տեսնէք, որ աշխարհիս վերայ պէսպէս փորձութիւնը կան. թէ հիւանդութիւն, թէ աղքատութիւն և թէ այլ ինչ նեղութիւն: Աստուած զձեզ յամենայն փորձութիւնէ հեռի պահեցէ: Բայց Աստուծոյ հրամանն այս է, որ դուք երկուքանով մինչև ի մահ միմիայն օգնութիւն պարտիք ընելը:

— «Որդեակ իմ, մինչև ի մահ տէր ես»:

Թագուրը, որ այդ ժամուն այլ ընդ այլոյ եղած՝ զանազան մտքերի մէջ խորատուութեամբ էր, պսակի խորհուրդը կատարող եպիսկոպոսի բարձր ձայնով առաջարկած այդ հարցման վրայ, կարծես, մի փոքր սթափեցաւ: Աչքերը նա մեքենայաբար մէկ եպիսկոպոսին՝ մէկ հարմարացուն վրայ ձգեց և... ամաչեց... կարեկցեց... լալխարոյց: Յետոյ՝ ի նշան համաձայնութեան, ակամայաբար գլուխ վեր բերեց:

Այնուհետեւ եպիսկոպոսը դէպի թագուհին դարձաւ:

— «Որդեակ իմ և դու մինչև ի մահ հնազանդ ես»:

Թագուհին ամօթխածաբար և անուշաչաբար գլուխ խոնարհեցրեց նոյնպէս:

— «Այս բանիս վկայ՝ Աստուած է, որ աներևութապէս ի վերայ սուրբ սեղանոյս բազմուէլ է: Այլ և մեր պահապան հրեշտակը, այս սուրբ եկեղեցիս, սուրբ խաչս և սուրբ աւետարանս, դաքն քահանայից և երանք ժողովուրդը»... և նորին սրբազնութիւնը սկսեց այնուհետեւ սուրբ պսակի խորհրդակա-

քան հայ վարժապետը: Նա՛ մանկավարժական մի թիւրք անգամ չէ պահպանում: Սրինակը աչքերիս առաջն է: «Եւրոպացի» դարձեց բաժանորդների սակաւութեան պատճառով: «Մանկավարժական թերթը»՝ նոյնպէս: «Վարժարան» ևս ահա դարձրում է: «Աղբիւրը» որ ամենից աւելի շանսեր ունէր ապահով լինելու, որովհետեւ նա բաւական հետաքրքիր էր բայց պ. Նազարեանցը ինքն է մեզ ասել, որ 900 ուղեփնջի ունի: «Մանկավարժանոցի» մասին տեղեկութիւն չ'ունենք, բայց հ. Ստեփանէի թերթը հօ չէ՞ կարող այս ընդարձակ անապատի մէջ մի անապատելի օազիս լինել: Այս ամենից յետոյ ինչ է դուքս գալիս:

— Այն, որ հայ ուսուցիչը սկզբում, ոչ միայն անհամապատասխան է իւր պաշտօնին, այլ նա իւր բարոյական պարտքն անգամ չէ կատարում իւր իսկ նիւթական օգուտը չէ հասկանում և չէ գնահատում: Որովհետեւ իւր գործոյն հմուտ ուսուցիչը միշտ գերադասութիւն ունի անհմուտների առաջ: Իսկ հըմուտութիւն ձեռք բերելու համար պէտք է կարգալի միշտ կարգալի: Կարծում ենք, որ հայ ուսուցչի դարձագմանը հմուտութեանը նպաստող ոչ մի այլ լաւագոյն աղբիւր չ'ունենիք այսօր՝ քան «Վարժարանը»:

Այս բանը ստուգելու համար կարծեմ բաւական է երբ իմանանք, որ «Վարժարանը» խմբագրողները առանց բացառութեան, մեր մանկավարժական-դպրոցական գործի մէջ առաջին գործիչներն են, և, իրանց դէմ մրցող այս, առ այժմ չ'ունենին: Եթէ կարծում ենք, որ դրանք այնու ամենայնիւ, իրանց գրութեամբ չեն կարող մեզ հետաքրքիր

տարթութիւնը: — Այսպէս ահա կատարուեցաւ լեռն Անթառեանի և Գլխակի Արաբեանի պատկառութիւնը, ասաց ինձ ծերունին և աւելացրեց. — Գու տեսար, որ ջահիլներն ու պսակի խորհուրդը կատարողը, ինքը քաղաքի եպիսկոպոսն էր այս անգամ:

— Տեսնա՛յ, հայրիկ, տեսնա՛յ, կամացուկ ձայնով պատասխանեցի ես, աշխատելով բռնել իմ ներքին յուզումները:

— Մեզանում պսակի խորհուրդը կատարողը առ հասարակ — չարունակեց ծերունիս — քահանայն է, բայց եթէ պատկառողները յայտնի օջախի գաւակներ են, այն ժամանակ, ի պատիւ այդ օջախին, պսակի խորհուրդը կատարում են և կուտակութիւն հոգեւորականները: Քեզ արդէն յայտնի է, որ Արաբեանի մէջ, մեր պատմութեան ժամանակ, Արաբեան և Անթառեան օջախները առաջին օջախներն էին:

— Հայրիկ, ասա՛ ինձ խնդրեմ...

— Այդ մասին ոչ մի մեկնութիւն կամ կարծիք ես քեզ յայտնել կարող չեմ — ծերունին ինձ ընդհատեց. — «Չոր Աստուած զուգեաց մարդ մի մեկնեցէ»: Լեռնի և Գլխակի ամուսնութիւնը արդէն վերջացած բան է:

Լ.:

Ջահիլների ամուսնանալուց յետոյ երեք ամբողջ տարի էր անցել, բայց Անթառեան Գրիգոր աղան պսակ իսկ Արեգազան խանութը մամ կոչուելու բաղ-դարութիւնից տակաւին զուրկ էին:

կացուցանել, այն ժամանակ պէտք է խոստովանել, որ մենք գեռ մանուկներ ենք, որ մեզ գեռ ևս քաղցրաւենիներով ու շաքարեղէններով պէտք է առաջ քաշել ու գրաւել:

Առ այժմ այսչափ: Մենք էլի կը դառնանք այդ հարցին: Միայն այստեղ յարակցում ենք, որ մեր նըպատակը մեր պպ. ուսուցիչներին վերաւորել, կամ նրանց ծառայութեանը ուրանալ չէ: Գիտենք, որ նրանց ծանապարհը ևս վարդերով փռուած չէ բոլորովին: Բայց եթէ հնձն ենք ուզում պէտք է յեղինք, վարենք և սերմանենք երկիրը:

— Ինչը հարկւր ուսուցիչը — մի թերթ չենք ուզում պահել:

Յ. Գ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԻՒՂԵՐ ԵՒ ՀՆՈՒԹԻՒՆՔ.

Ա.

Այս ամառ պատահութիւն ունեցայ երկու հայաբնակ գիւղ տեսնելու, որոնք մոտեւ են Քիֆլիսի նահանգի Գորուսի գաւառին մէջ և, ըստ հոգեւոր բաժանման, վերջնոյս յաջորդութեան մասն են կազմում: Գորուսն Քուախէլ և Ուփլիս-Յիսէլ, որոնցից առաջինում մի ամիս աւելի է ահա, որ ժամանակաւորապէս բնակում եմ: Իսկ երկրորդին միայն երկու անգամ եմ այցելել, մի-մի օր մնալով: Երկուսն էլ Կուր գետին կաած են. առաջինը նորա աջ ափումը, երկրորդը՝ ձախ և միմեանց շոշափում են իրանց այգիներով: Քուախէլը զրու-նուում է Քիֆլիսից 57 վերստ հեռավորութեան վերայ կանգնած փո-

Այդ գետ հերթը չէր. խեղճ ծնողքը օրէնք մի մի տեսակ ցաւով երկում ու խորում էին:

Նորապաշտների մէջ գոտութիւնը միշտ անպակաս էր: Լեռն ամենին չէր ուզում ձեռք վերցնել գինեմոլութիւնից, որը երկուստարող բնութեան մէջ այժմ մի կատարեալ ակտ էր դարձել: Տան միջի պահածուն արագով չը բաւականանալով, Անթառեանի ժառանգը, ժամանակ առ ժամանակ, այցելում էր նա և գինեմոլներին:

Հիմա լեռնը ոչ միմիայն առկող էր եղել այլ կատարեալապէս լրբացել, աներեսացել, ծնողաց, աներանց ու իրան պատիւը և առն ու ամօթը միանգամայն ոտնատակ արել: Մեծուհանց խօսքը — այդ զարմանալի բան — այս անգամ չարդա-րացաւ: «Կարմիր գոգնոցը» ոչ միայն լեռնի զլխին խելք չը բերեց, այլ նա և այնտեղ եղած խելքն էլ թուրեց և տարաւ հողմ ու քամիներին տուեց:

Փողոցներում, հրապարակներում հար-բած վեր ընկած, վրան գլուխը ցելտ-տած, անց ու դարձ անողներին ծաղրա-տեղի եղած՝ լեռն Անթառեանը, շատ անգամ, կառքով իրանց տուն էր տա-րուում երբեմն օրը ցերեկին, երբեմն էջ զիշերին ու մէջ գիշերին: Նարդոս խանութն ու Արեգազան խանութը սրբի դուռ չը թողին, ծեծկեցին, էլ սուրբ Ստեփանոս ևս ուզում էլ ու. Զոհան, նէս, էլ ամեն վանք ու ուխտատեղի թեանց: Եկեղեցոյ աթոռակալը (երես-

թի-Քիֆլիսեան երկաթուղու Գրա-կալի կայարանից դէպի աջ, նորա-նից մօտ 5 վերստաչափ հեռի) իսկ Գորուս՝ մօտ 7 վերստ:

Այս գիւղերը տեսնելով ես առիթ ունեցայ ի մօտոյ ծանօթանալ վե-րախօս հայ գիւղացուն, և տեսայ մի երկու ազգային և օտարազգի ար-ժանայիշատակ հնութիւնք:

Խօսենք նախ գիւղերի ու գիւղա-ցիների մասին: Որովհետեւ այդ եր-կու՝ Քիֆլիսի կաած գիւղերի բը-նակաց կենքը շատ ընդհանուր կողմեր է պարունակում իւր մէջ, ուստի ես միայն առաջինի մասին կը խօսեմ մանաւանդ, որ նորանով եմ ծանաչում երկրորդին:

Քուախէլը մի կողմից պատած է արտօթալով ու այգիներով, միւս կողմից փաթաթուած է Կուր գե-տով: Բաւական դեղնցիկ դերը ունի և նստած է մի թերակղզեա՛ն ըն-դարձակ տափարակի վերայ: Մի կող-մից գետը, միւսից այգիները հովա-հարում են գիւղի մթնոլորտը և փոխ առ փոխ մաքուր ու զով օդ են հասցնում բնակիչներին: Գիւղացիք պարապում են երկրագործութեամբ, որի մշակման նիւթն է ցորեն, դարի ու սիմֆիդը և այգեգործութեամբ, որի գլխավոր նիւթը խաղողն ու լորին է: Միւս մասնաւոր բերքերը և մրգերի ծառերը յիշատակելու անգամ արժանի չեն: Կարծեմ հողի շեկութիւնը և արդիւնաբերողների անհմտութիւնն ու ծուլութիւնն է պատճառը, որ ոչ արտերն են լաւ ցորեն տալիս, ոչ այգիները լաւ գի-նի: Կիւմայի գոգնութեան պատճա-ռով պոռնիներն այստեղ շատ ուշ են հասունանում: Կուր գետի դաշ-տը արտօթալից ու այգեստանից ցած լինելու պատճառով բնակիչ-

փոխան) խուռն ու մոմ ծախելով ճարը կարաւ, բայց բարի սրբերի գուրդը մի օր չը շարժեցաւ: — Վեցաղարեան, Կիպ-րիանոս, Եփրեմ խորին Ատրի, Նարեկ, Կոստարան ու Աւետարան կարծես կորց-րած էին իրանց «թշուղ» ու փարատողը: Գորութիւնը, Գրիգոր աղայի թուրք բերնի միջին չորցել էր: Նա վաղուց ար-դէն մնաւ բարով էր ստել իրան առե-տրական մտադրութիւններին: Գաղթա-կաններին վայելած արտօնութիւնները, առանց մաքսի տուր և առ անելը նրա համար չէին: Ելել լաւ է, որ սեղանաւոր ուղիները յաջողակ էր գնում, ապա թէ ոչ Անթառեանը ստիպուած էր իրան գրամագլխիցը ուտել: Խոսամի աղաների ու խոսամի քորիկների բերումը համու լաղաթ չէր մնացած: Այս մարդիկ էլի ջահանլամ արտաքուստ, օտարների և դուռ ու դուկեցի առաջ իրանց լաւ էին պահում, սակայն «երկայնամազ» կնիկ-արմատների մէջ սուր ու դանակը մի-միայն պակաս էր մէջտեղից: Մօտիկ ազգականները կորեցին իրանց ոտքերը Անթառեանի տան չէմքից: Խոսամի Աս-րանանք վայնաչար գնում գալիս էին երբեմն-երբեմն, Անթառեանների և Աս-րանանների կենքը հօ կենք չէր, այլ կատարեալ մահ ու տանջանք: Զուալին այս էր, որ ոչ ոք չը գիտէր թէ իրանց որ մեղքին, որ յանցանքին համար տուեց Աստուած այդ պատիժ-պատուա-

Եթէ Գրիգոր աղան կամ Արեգազան խանութը քիչ չափից գլխի ընկած էին,

ները հարկադրուած են իրանց երկիրը ոռոգել մերձակայ խողիս-թաւի (կամրջի գլուխ) կողմէն գիւղից և կուր գետից բերած լայն առուով օրոնցից վերջնի վերայ, որ դուրս են բերել մի շարքով տեղից, բաւական (5,000 ու.) ծախքէ զընացել: Եթէ տոն օրերը գիւղացիք մի տեղ հաւաքուած բարձրաձայն վիճում են, այդ միայն և եթ ջրաբաշխութեան պատճառով է:

Գիւղը ունի 100 ծուխ բնակիչ, որոնցից շատերը անբաժան եղբայրներ են. բացի մի մարդ ու կնոջից, որոնք մի փոքրիկ աղայ ունին, երկու այծ ու մի քանի հաւ ու ձուռ, բոլորը հայ են: Տեղական խաչը—եկեղեցին բնիկների ասելով է հաշտուում վրացիների հետ, ամենքին կարգով կոտորում է: Իսկ երաժշտականը գրեթէ գիւղի երեսաների կէսը վարակուած էին ծաղկով, որ շատ անշնան տոկոս գոհ է տանում: մեծ մասի համար այդ հիւանդութիւնը անփութ է անցնում:

Գիւղի աների կէսը ստորերկրայ են, կէսը վերերկրայ. գրեթէ կէսը շնուած է չը թրծուած աղետով, կէսը քարակրով: Քարը գետնի մատակարարում առատապէս: Ունին ս. Աստուածածին անուանով մի քարաշէն վայելուէ եկեղեցի, բաւական լայն անարհիպ գաւթով. իսկ ուսումնարան Աստուած տայ: Գիւղի քահանան բացի եկեղեցական ընթերցանութիւնից ու երգեցողութիւնից ոչինչ ուրիշ մասուր պաշար չ'ունի, որ ձմարիտ հովիւ լինելով, կարողանայ միջոցների ներածի չափ առաջնորդել իւր բանաւոր հօտին: Ուրիշ էլ ուղեցոյց չ'կայ: Միակ յոյսը այսօրիս գիւղի բնակիչներն անսուշն է:

Եթէ նոքա մասամբ թափանցել էին որդուն սրտի գաղտնիքն մէջ, նոքա էլ ստիպուած էին աւելի գաղտնացնել այդ գաղտնիքը և, ինչպէս իրանք էին ասում, ամեն բան կու տայ: Ինչո՞ք. ամբողջ երկրում միջոցն էին բնակած: «Տէր ողորմած Աստուած, Տէր դու ամենաբարի արարած—այս անգամ, ոչ թէ դարմացած, այլ վշտաբերուած ու յուսահատուած Աստուծան աղօթք էր անում մեր Արեւիկան խնամում:

Լիւնը ինքը ոչ ոքին բան չէր ասում, ոչ ոքից չէր գանգատուում: Հարբած, գլխին խնկը չեղած ժամանակն անգամ նորա բերանից մի բան լսելու փորձերը բոլորն էլ ի դուր անցան: Միտի ժամանակը Անթառնակի օրիցն մի կատարեալ համբ ու աղուէ էր դառնում, իսկ հարբած ժամանակ երբեմն մի սգաօղբ բուռ, երբեմն մի երգեցիկ սոսալ: Բայց թէ լուր նման սգալիս, թէ սոսալի նման երգեցիկը, Լիւնը ոչ ոքին ոչինչ չէր ասում: Երբեք չէր լսել, սգաօղբ ու երգեցիկն էլ ինքը, երբ միայն մինակ էր և առանձին: Մարդատեղութիւնը ամենից յարմար և ճշմարիտ տեսողութիւն էր, որը Լիւն Անթառնակին առաջին անգամ տուին նրա ազգականները:

Լիւն

«Էլ չէ՛ք լիւս գիւղիս երկրան
Քաղէ՛ք մի վար ա՛ն ու դարդան
Գիւղն չէ՛ք բէր աչք ու դարդան
Բիւլմէ՛ք երբ ա՛ն հալ օղի:

դիւ հանդուցեալ Տէր-Յովսէփ քահանայ Տէր-Արքայապետի իւր տանը մի պատու ուսում է եղել աւանդելիս մի քանի երեսայի, այն էլ մի կանոնաւոր բան չը լինելով, իհարկէ, եղած չ'եղած մի և նոյն է: Տէր-Յովսէփի մահից յետոյ մի տարի ու կէս քահանայի պաշտօնը կատարում էր մերձակայ կաթիլիսի գիւղից հեռացրած Յովհաննէս քահանայ Սուղանաճեանը, որին իւր անքահանայական վարքի պատճառով գիւղի համայնքը հեռացրել է և՛ պատեղից:

Այժմ ներկայ յունուարից ժամանակաւորապէս հովուում է Ջաւախի Սիւրբաբայի (Սուրբ) գիւղի Յերոնիմի, համեստ իւր պաշտօնին արի և իսկ սրբակրօն, բայց ժամանակի պահանջներին ամենէին չը համապատասխանող վարդան քահ. Գալստեանը: Գիւղի համայնքը 1883 թուականին խորհրդաւորեց է եղել վրաստանի և իմերէթի կոնսիստորիային տեղական Տէր-Յովսէփ քահ. որդուն իւր հօր տեղը քահ. ձեռնադրել տալու համար: Այս երիտասարդը որ բաւական փափագ ունի գիւղական քահ. լինելու, եթէ մի տարի ժամանակով նախապարտաւոր գիւղական քահանայից պահանջներ ուսման մէջ, առ որ ինքը տակաւին և այսօր ձրգտում է, կարող է եղած գնացած քահանաներից առաւել արդիւնաւոր լինել համազօրացիներին և նոյս որդուց կրթութեան գործումը:

Գիւղը կատարեալ վերաբոս է. այդու ամենայնիւ գիւղացին գեռ ևս պատերից աւանդուած քանի մի բառ գիտէ. այն է՝ «Որհնեալ» տէ՛ր:

Գիւղի խորհրդաւոր.

Խմբ.

Գիւղիս բանա հարամ օղի»³⁾ Գիւղ, զինգ, զինգ, զինգ: Գնդգնդացնում, զնդգնդացնում ու թաթառացնում էր Լիւն Անթառնակի իրան բուրդարի լարերը, և մի և նոյն ժամանակ, այս երգը երգում մի գիւղի օղեսան մէջ չըպատասխան «օղի ու փօթի» աղերանցումով:

— Հաջման, Լիւն աղա՛յն, Ստեղծողը դուրան, ուռայ, կեցցէ, լոյնների միահամուռ ձայնից օղեսան պատերը զրդուում էին կարծես:

«Այստեղ է, անա՛րեւեցէ՛ք»։ Դըրսից մի խորտա ձայն լսուեցաւ: Ուսիր կանարանի մի ծառայող չորս գիւղերից հեռով ներս մտաւ:

Լոյնները շարունակում էին իրանց երգն ու կոնծարանութիւնը: Ջիւղների հրացանի կոթերը ստիպեցին նրանց պատշաճաւոր պատկառանքով վերաբերուել գէտի գիւղերու կարգապահ: Լոյնները ոտքի ելան, բայց կանգնել չէին կարողանում:

Ոչ այնքան ծառայողի յորդորներին, որքան գիւղական տիրոջ աղաչանքներին անապով, նրանք հեռագնէտ ցրուեցան: Լիւն Անթառնակը ի դուր ընդդիմադրում էր երկար ժամանակ: Ջիւղները ընդհանր ընդդիմադրանք տարան նրան:

Այդ անցքը այն շարքին մէջ պատահեւ:

Սիրեկանէս ձեռք վերցրի
Ահագարը բաղը ընտրեցի.
Լեզու, քնքիր գուռ քո խաղող.
Արդեօք ինչ եղանակ վիճակը.
Արդեօք նա ծով երբ դուռաւ.
Այնպիսի ինձի հարամ եղաւ:

Թաթառում նաւակաւոր մեռելացի, աւազան, ձագ (զոնջ), փառելիս:

Մի լաւ սովորութիւն տեսայ այստեղ: Հոգեհացին հացիկը թր վերջնական միջոցին, երբ քահանան արդէն ու սեղանն օրհնում է, ներկայ եղողները բացի մեռելաթորութիւնը հանգցնում են իրանց ձեռքի վրածած մոմերը: Այդ ժամանակ մերձաւոր ազգականներ ու խնամք իւրանց կարողութեան չափ նուէր են տալիս մեռելաթորութեան, որը մի ու, որը մի կոտ հաց. ո՛վ առ ձեռն չ'ունի, խոստանում է վճարել, որն էլ պարտքն է թափում: Այսպիսով ի հարկէ, մեռելաթորութեան ժախքը թաթառում է. իսկ դա գիւղացու համար մեծ նշանակութիւն ունի: Ջարմանալի կերպով պինդ է պահպանում այս ժողովուրդը իւր եկեղեցական սօսերը:

«Բուռնութիւն բառը ինչպէս հաւանական է կարծել, ծագում է Քուռայ և միւրեւել բառերից, որ նշանակում է քար փորող. գիւղի մերձակայքը քարոտ է:

Բ.

Ուսումնարանի գիւղը, որ նոյնպէս գուռ հայարան է, 80 ծուխ բնակիչ ունի. բարձր ու գեղեցկանիւտ զիւրք առաջը կուրը դաշտայք ու անտառապատ լեռներ, ետեւը լեռի ժայռեր: Խաչը այստեղ էլ վերացի մարդուն թոյլ չէ տալիս բընախութիւն հաստատելու: Սոցա այգիներում պտղեղէնը աւելի շուտ է հասունանում քան Բուռնութիւնում. գիւղի աները իրար կողքի ու զինքին տեղաւորուած: Ունեն մի փոքրիկ ու կոկիկ բաւական մաքուր եկեղեցի ու Նշան անուանով: Եկեղեցուն կից է մի սրահ և մի ընդար-

ձակ սենեակ, որ նորա նախագաւթ թրն է համարում: Ցեղական Յակոբ քահ. Գուռնայը ընտանիքով մը տապէս բնակում է Գորիում, բայց ամեն հարկաւոր գէպքում ինչպէս ինձ ասացին, գտնուում է Ուսումնարանի մէջ:

Այստեղ էլ ուսումնարան չ'կայ: Այս գիւղին ինչպէս և քանի մի գետեղեցայ գիւղ բնակիչներից շատերի պարագմունքն է (բացի սովորականից) լատապանութիւն (տոփչի) դրքա են, որ այնքան լատապան են սահեցնում իր վերայ և թիֆլիսի շնորհիւ թաւաք մատաղս բարում:

(Կը շարունակվի)

ՅԱՐԻՈՅ ԽՄԲԱԿԻՐ.

Ես արդէն «Եր-Գոր-Ի» նախընթաց համարներից մէկում յայտնել էի Հաղաւապ, Սանահայ և Օձնը այս պատմական վանքերի լուսանկարների մասին:

Բայց որովհետեւ օտար տեղերից շատերը նամակով դիմելով ինձ—հետաքրքրվում են աւելի մանրամասնութիւններ տեղեկանալու— վաւերացի, խմբագիր Տէր խնդրեմ ներկայ երկուդեք բարեհաճէք մի անկիւն շնորհիւ ձեր ազգագուշ լրագրի մի անկիւնում:

Ցիւնայ լուսանկարները հանած են ընդ ամենը ինքը օրինակով—մեծ և փոքր դիւքերով: Բացի վանքերից, որոնք նկարած են իւրաքանչեւը երկու կողմից՝ կան նաև մատուռների, զանգակների և խաչարձանների:

Լուսանկարները հանած են շատ մաքուր և խնամքով—լուսանկար պ. Բուռնութեանց (պ. Գիւղի բնակի այդ

երկուսից էր զոյւմ մանկահաս կինը մի ժամանակ, երբ մօր ետքիցն ընկած եկեղեցի էր գնում: Ամեն աչք զմայլած նրա վրա էր նայում այդ ժամանակ, սակայն նա, օրիորդ Գլխուհին, մտքում ամենի վրայ էլ ծիծաղում էր և ինքնիքան ասում «Ինձ համար թող չը բարակին ձեր կրծքերը, որովհետեւ այստեղ, հեռու հեռու Երուսաղեմում, կայ մի կուրծք, որ արդէն բարակում է ինձ համար»։ Ժամի ջաղում⁵⁾ մօր առաջին կանգնած աղօթաւոր երկուստեղների կերպարաններում՝ օրիորդ Գլխուհին այդ ժամանակ իրան սիրական Լիւնին էր պատում... Բայց ահա եկաւ օրիորդի սրտի այդ իղէալը, միայն աւանդ... նամի ուրուական, մի հոգեւոր հրեշտակ է եղել—«անիծուի այսպէս նշանն ու քերիչանը, կործանուի այսպէս պատկն ու առաւմտութիւնը» անկողնի մէջ շուռ գալով բացազանչում էր Լիւնի կնիւր, Բայց... նոր նոր մտքերի մէջ թաղուում էր տիկին Գլխուհին: Այս ամենը միմիայն նրանից չէ արդեօք, որ, ինչպէս ուրիշներն էլ են ասում միշտ, նա, տիկին Գլխուհին, անպատու է Ո՛չ ապաքէն նա մի չորացած վարդի փուշ է, որին մարդիկ կը վեր առնեն միմիայն հնոցի մէջ ձգելու համար: Մանկահաս կինը հէնց սկիզբներումն էլ, երբ նրա նշանածը ոտքը Ախալցխայ դրեց, ասեց թէ, տեղիք ունէր նշանածիցը դանդաղուելու, բայց

Ե) Կանանց վանդակապատ աղօթատեղին եկեղեցու մէջ:

ձեռնասուն) բաւականին հմուտ է իւր գործում:

Սորա մասին դարձեալ հայ հրատարակիչի ուշադրութիւնն ենք հրաւիրում:

Լուսանկարները թիֆլիսում ծախվում են պ. Համազասպ Արզումանցի կողմից (խանութում)։ Որոնց արտատրակու իրաւունքը վերապահված է:

Անցեալ օրերս տեղւոյս Արք. առաջնորդը Ջալալօղլում գտնուած միջոցին տեսել է վերոյիշեալ լուսանկարները—նկարչի մօտ և շատ հաւանութիւն է տվել:

Ինչպէս լսեցի լուսանկար պ. Բուռնութեանցը մտադիր է մօտ օրերումն գնալ և Լուսն գաւառակի Դսեղ գիւղի ձորակում գտնուող հին և հոյակապ, սուրբ Գրիգոր անվանեալ վանքը ևս նկարէ: Այս վերոյիշեալ սուրբ Գրիգորայ վանքի մասին հետաքրքրվողները—կարող են մանրամասն տեղեկանալ Ջալալեանցի, ձաւապարհորդութեան գրքում, որը արժանի է ուշադրութեան:

Բնդունեցէք և այլն:
Անուշաւան Արզումանց,
Թիֆլիս, 27 յուլիսի:

ՔԱՂԱՔԱՍՆ

ՔԱՂԱՔԱՍՆ ԼՈՒՐԵՐ.

Դէնքայ Գործնին ազատուի համար Անդլան գումար և մարդիկ յատկացրեց:

Յուլիսի 25-ին Գերմանիոյ և Աւստրիոյ կայսերք իշխում սիրալիր տեսակցութիւն ունեցան:

Մատչելի գներով կարելի է և առանձին-առանձին օրինակով ծախել:

Լիւնի այդ ժամանակվայ վարմունքը կարող էր այս կամ այն հիմք ունենալ: Նա կարող էր խամ, օտար լինել, կարող էր Գլխուհին ծնողից ցաւած լինել, իրան ընծայուած «փեսի մատանում» կարող էր չը հաւանել, վերջապէս Դըլխուհին աւագ քոյրերը իրանց աներում առանձին առանձին հրաւերներ չարին, յատուկ նորափեսայի համար, երբ գեռնա պատկուած չէր⁶⁾:

Պատկաբութիւնը շտապեցնել էր կարող էր մի տեսակ պատրուակ լինել Մարկոս աղայի կողմից, ինչ է թէ նորա միւս փեսաները աւելորդ ծախսեր չանէին: Այս և այլ այսպիսի մանր մոմեր պարզապէս հաշուի էր առնում տիկին Գլխուհին, որպէս զի մարդու վարմունքը արդարացի է: Տիկին Գլխուհին ոչ միայն հնազանդ այլ և սիրող կին էր: Վերջապէս ինչ էլ որ լինի, սկիզբներում, պատկուելուց մինչև ինչ ամիս յետոյ էլ, եթէ Լիւնը բողբոջին արդար չէր, կարող էր բողբոջին մեղաւոր էլ չը լինել: Իսկ այնուհետեւ... այնուհետեւ, Երուսաղիմի աղջիկը շատ լաւ իմանում էր «որ տղաբեր կինը իրան մարդուն սրտի նուշն է, իսկ անծինը նրա աչքին փուշը»:

(Կը շարունակվի)

Նշողութիւն մօտիկ ազգականները իրանց աներում առանձին առանձին հրաւերներ են անում: Այս անգամ այդ բանը չեղաւ, որովհետեւ ինամի աղաները կանանցան շուտով պատկել իրանց ջահիներին:

Ամուսնու սկզբներում Լոնդոնում կա-
տարուեցաւ անգլիական բոլոր երկիր-
ներէն ստորկութեան քննութեան յիստուն-
ամեակը: Հանդէսին նախագահում էր
գահաժառանգը: Լոնդոնի նշանաւոր
բոլոր մարմինները ներկայ էին:

Բերլինից մի խումբ օֆիցէրներ եկան
կրօնատառ այստեղ կատարուելիք ծո-
վային զինուորական վարժութիւններին
ներկայ լինելու:

Աւստրիայ արտաքին գործոց նախա-
րարը առանձին տեսակցութիւն ունե-
ցաւ Բիսմարկի հետ:

Թուրք իշխանութեան կարգադրու-
թիւնը՝ օտարազգաց փոստաններն Տաճ-
կաստանից վերացնելու համար՝ արգելե-
ներ է հանդիպում եւրոպական մի քա-
նի տէրութեանց կողմէն:

Բերլինից արտաքին գործոց ուսում
օժանդակները՝ նրանցից են, որոնք,
այս կամ այն կերպով, անխնայական-
ներէն աջակց են Բուս տէրութիւնը,
ուրեմն, ոչ թէ զգո՞ւ է այդ առթիւ
Բրուսիայից, այլ շատ էլ զո՞ւ:

«Սաղը մնաց խշտիկին, իսկ պարը—
կաղին» ասում է ժողովրդական առածը:
Չինաստանի մանդարինները պատրաստ-
վում են Թուրքիստանի բնակիչներին
իրանց հետ ձուլել: Գիտէ՞ք ինչով:
Թուրքիստանի մանուկներին, ի նորոշ
չինական գրականութեան, լուսաւորե-
լով, նրանց ձեռքը իրանց այլընտրան-
ները տալով, նրանց իրանց ծառայու-
թեանց մէջ ընդունելով: Մենք կարծում
ենք, որ Չինաստանը, իբրեւ ասիական
տէրութիւն, եթէ ուզում է մի օտար
ազգ իւր հետ ձուլել, թող ասիայի տե-
րութեան յատուկ միջոցին դիմէ, այն է
բանութեան իսկ լուսաւորութեամբ, մը-
տաւոր մրցմամբ... հա, հա, հա:

Մի քանի տարի առաջ Պարսկաստա-
նում վեզէրի պաշտօնը լուծուած էր:
Այժմ չա՞նդ վերականգնեցրեց, վեզիր
նշանակելով իւր փեսայ Միրզա-Խան-
ֆին, որ դէպի Ռուսաստանը շատ հա-
կամէտ է և համակիր:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Թիֆլիզի մրգավաճառները և պարտի-
զատները ուղարկութիւնը հրապարակ-
ենք «Մեղրուի» ներկայ ձեռք տպուած
քաղաքային վարչութեան յայտարարու-
թեան վրայ:

Բաթումի բարեգործական ընկերու-
թիւնը՝ մասնաւոր բարեգործների ձեռն-
տուութեամբ—ասում է «կապաղը»—
ձրի ճաշարաններ է բացարեւ թաղաքի
անանկներին համար: Ընկերութիւնը մը-
տադիր է ննջարաններ ևս հիմնել:

«Արեւելք» մէջ կարդում ենք, որ
«Մասիս» շաբաթաթերթ է դառնալու
«ի հարկին պատկերներ ևս պարունա-
կելով, և ամեն մի թիւը պիտի բաղկա-
նայ 20 երեսէ»: Բաժանորդագիրը կէս
օսմանեան ոսկի: Գիտե՞ք «Արեւելք» իմ
բազրասունը:

Նոյն թերթին մէջ կարդում ենք, որ
Մարաշում տեղի ունեցած հրդեհից վը-
նասուած 950 տների մեծագոյն մասը
հայերին են,—հետեւաբար «Մարաշ» այս
մեծ հրդեհը կրկնակի հայոց համար

տնտեսական ծանր հարուած մը պէտք է
նկատուի:

Բուս ազանդաւորները խրախուսուած
իրանց նորհեալ օրինական ազատու-
թիւնով՝ Պետերբուրգում արդէն մի քանի
աղօթարաններ են կառուցել:

Լուսաւորութեան նախարարը՝ շրջա-
բերականով յանուն ուսումնական շրջա-
նաց հոգաբարձուներին՝ պարտաւորեց-
նում է զրանց անձանձիր հսկել այն
աշակերտաց վրայ, որոնք ծնողաց մօտ
չեն բնակվում: Գաստիարականներ համար
էլ շրջաբերականը նոր կանոններ է յա-
ռաջադրում: Միջնակարգ դպրոցներում
նոր վերատեսուէներ և տեսուէներ նշա-
նակելով՝ նրանց պարզաւորելու առա-
ջարկելով՝ նախ և առաջ աչքի առաջ
ունենալ այն դաստիարակներն, որոնք
ամենայն արթնութեամբ հսկում են ա-
շակերտաց բարոյականին վրայ: Շրջա-
բերականը յարակցում է նոյնպէս, որ
աշակերտաց անբարոյականութեան, ծու-
ճանապարհներ ընթանալու, և որ և է
յանցաւոր դործի մէջ գտնուելու համար,
վերատեսուէների և տեսուէների հետ
համահաւասարապէս պատասխանատու
են և դաստիարակները:

Բաղդատի չուման ուսումնասիրելու
համար բժշկական դէպարտամենտը մի
բժիշկ ուղարկեց Եփեսոս:

Յուլիսի 29-ին Նիւ-Եօրկում երկրա-
շարժ եղաւ, որ տեղացի տարբ վայրերում
Հարկը տարվանից ի վեր այդպիսի ու-
ժեղ ժաժ եղած էր Ամերիկայի Ալյան-
դեան ամերիկայի երկրաշարժի ցնցիւնը
Ամերիկայի ուրիշ կողմերում էլ զգալի
եղաւ:

Նոր-Բայալէտի դաւառումը եղջիրա-
ւոր կենդանեաց չումա կայ, մասնաւոր
Տորչի և Կալանչաղ գիւղերում: Այդ
գիւղերից մէկում 100 զլլից աւելի
կենդանիք սատակեցան:

Թիֆլիզի քաղաքային վարչութիւնը
կենտական միջոցների համար հետեւեալ
գներն է նշանակել օգոստոս 1-ից 16-ը.
Կրուքատի ալիւրից թխած հացի զը-
րուանքան 5 կոպ. տոկոսական ցորնի ա-
լիւրից թխածի առաջին տեսակինը 2 1/2
իսկ երկրորդ տեսակինը 2 կ., նոյն ցոր-
նից, բայց թոնրում թխածի 1 տեսակը
4 1/2, 2 տեսակը 3 կ., իսկ 3 տեսակը
2 1/2 կ., լաւաչի 1 տեսակը 4 1/2, 2 տե-
սակը 3 1/2, իսկ 3 տ. 3 կ., դավարի
միսը, 1 տեսակը 8, 2 տ. 7 կ., իսկ
սոււլին 15 կ., ոչխարի միսը 8 կոպէկ:

Գործարաններում և արհեստանոցնե-
րում մասուկների համար հրատարա-
կուած նոր օրէնքը վերաբերում է զԸԸ
խաւորապէս նրանց կրթեան գործոյն:
Տէրութեան կողմէն նոր տեսչութիւն է
սահմանուած մի քանի նահանգներում:
Դրանց բոլորի ծախքը նշանակուած է
արքունի գանձարանից տարին 78,500
ռուբլի: Տեսչութիւնը պէտք է հսկէ, որ
գործարանները և արհեստանոցները մէջ
տարրական դպրոցներ բացուին մասուկ-
ների համար: Յիշեալ օրէնքը թիւնը
իւր զլլաւոր հիմնադրութեամբ շատ նման
է մեր թեմական վերատեսուէրեան կա-
նոններին:

Եւրոպական շատ տէրութիւններում
կան, այսպէս ասած, փոստանների բան-
կիւր: Այդպիսի բանկներում ամեն ոք
կարող է իւր ուզած գումարը պահաւ,
չահեցնել: Այդ հիմնարկութիւնը շատ

օգտակար են նա մասնաւոր աղքատ
դասակարգի և անչափաւանների համար:
Անգլիոյ փոստային բանկերը օրինակելի
են առ հասարակ, Նորեւմտ Ֆինլա-
նդիայի սենատում մի յանձնաժողով
կարգուեցաւ յիշեալ ինստիտուտին հիմ-
նարկութիւնը Ֆինլանդիայում ևս ներ-
մուծելու համար:

Յայտնի է, որ երկրաբուրգու շոգե-
կառ. քերի մէջ կոնգրէսիսներ կան, ո-
րոնք բաւականին փող են նստում ըն-
կերութեանց վրայ: Արդ՝ այդ ծախքը
նուազացնելու համար մի երկրաշարժ, պ-
րաֆիան, մի դիւտ է արել, որով շո-
գեկառ. քերում կոնգրէսիսները պաշտօ-
նը մեքենայօրէն է կատարվում:

Եւրոպայի և Ռուսաստանի այլ և այլ
կողմերում յորդառատ հեղեղներ են
լինում այս տարի, մեծամեծ վնասներ
պատճառելով մարդկանց, շինութեանց,
կենդանեաց և բոյսերին:

Պենդայ նահանգի թաթարները շատ
մեծ դժուարութեամբ են յանձն առնում
ուսում լեզուն սովորեցնել իրանց մանուկ-
ներին: Դրա պատճառը համարում են
մօլլաների իրանց սովորութիւնը ուս-
ման մէջ: Որպէս զի այդ բանի առա-
ջին առնուի և թաթար մանուկը կա-
րող լինեն ուսուցնել սովորելու հար-
կաւոր են համարում մօլլաների համար
ուսում լեզուի գիտութիւնը պարտադիր
չլինել:

Պրոֆեսոր պ. Բ. Պատկանեանցը մի
քանի օրով Թիֆլիզ եկաւ:

Լուսնի նորութեան հետ Թիֆլիզում
մի քանի օր անձրեւներ եկան և, ահա,
մի շաբաթ է, որ քաղաքի օդը ոչ եթէ
զովաքաւ, այլ ցրտաքաւ:

Մարտիայում շինուած են հասարա-
կաց բաղմամբ. ճաշարաններ, որոց մէջ
անկարող մարդիկ ձրեաբար ստանում են
թարմ և առատ կերակուր ու խմիչք—
ջրախառն ուտ:

Երկուշաբթից ի վեր Բաթումի նաւա-
հանգստում կարանտին է սահմանուած:
Առաջին անգամ կարանտին են թարկ-
վող Ֆրանսիական ընկերութեան «Հայ-
աստան» անունով շոգենաւն էր:

Ս. Էմմանիլ ձեմարանի ընթացա-
ւարտներից մինը, պ. Խաչատուր Չի-
լինկարեանց, Կարսի հայոց երկու սեռի
հայ դպրոցներում ուսուցիչ է կարգուել,
—գրում են մեզ Կարսից:

Թիֆլիզի Նորաշէն եկեղեցու ս. Մա-
րիամեան օրերոց ուսումնարանը, մօտ
օրերումս, ստացաւ նուէր վ. Ա. Պատկան-
ցի մեծ, Հայրապետ Աւետիսեանից մի հա-
րկուր ևս, նրա նորոգ հանգուցեալ
հօր եղբօր որդի—Խաչատուր Աւետի-
սեանի յիշատակին:

Ուստի նոյն ուսումնարանի վարչու-
թիւնը յայտնում մեծ. պարոնին իւր
խորին շնորհակալութիւնը:

Յաւօք որդի կիմանք թէ ո. Պատ-
րիարք Զօր վիճակն երկրաշարժի կերպի-
մանը ցած է: Ներսէս Սրբազանի հի-
ւանդութիւնը, ինչպէս յարգէն ծանուց-
ուած է, չաքարի ախտ կոչուած է, որ
երկար տարիներ հետէ կը կրէր իւր
մաշցներ Ն. Սրբազանութեան մարմինը
լստ բժշկական քննութեան, այս հիւան-
դութիւն այժմ վերջին աստիճան աստ-
կութիւն մը ստացած է: Ն. Սրբազանու-
թեան թղթերն հիւանդ են յոյժ, չնչա-
ռութիւն կարի դժուարացած է, և հարկ
եղած է մասնաւոր բաղադրութեամբ օդ

մը շնչել տալ իրեն՝ յատուկ գործիքի մը
միջոցաւ: Ազգային և օտարազգի բժիշկ-
ներ անպակաս են Սրբազանի հիւանդին
մօտ:

Վերջին վարկերին գոհութեամբ ըս-
տուցեցիք թէ Նորին Սրբազանութիւն
հանգարտ գիշեր մ'անցուցած է, և աւե-
լի աղէկ վիճակ մ'ունի այժմ:

(Արեւելք).

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ.

Շուշաէր. — Պ. Ճշմարտասօսին: Ստա-
ցիկ ենք, բայց չենք տպում: Մուսացու-
թեան տուէք այդ ցաւալի իրողութիւնը:

Խմբագիր Պ. ՍԻՄԵՆՆԵԱՆՑ.
Հրատարակիչ Հ. ԷՆՖԻԱՆՆԵԱՆՑ.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

Բաղադրային վարչութիւնը
հասուցանում է ի գիտութիւն
Թիֆլիսում թաց միջոց վաճա-
ռողներին և պարտիզի տէրե-
րին, որ նա իսկ ՊՏՈՒՂ-
ՆԵՐԸ Թիֆլիսի բերելը արգելե-
լու համար կարգադրութիւն-
ներ է արել: Այդ պատճառաւ
հրաւիրում են մրգավաճառնե-
րը այդ առաւել իսկ պտուղ-
ներ չը գնել և չը ծախել: Հա-
կառակ դէպքում՝ դրանք կը
խլուին և կ'ոչնչացնուին:

3—1

Մինչև ներկայ տարին, ԳՈՒԹԱՆՆԵՐ,
ԳԻՆԵՏՆԵՐ, ԳԱՐԵՋՈՒՐ և ՊՈՐՏԵՐ վա-
ճառողներից մի քանիսներին իրաւունք
տրվում էին նահանգական իշխանութեան
համաձայնութեամբ այնպիսի աւելորդ
համար, որ այդպիսի խմբիներով տու-
ւեաւ անը, ըստ գործութեան 338—340
և 346 յօդ. խմբիների կանոնադր. կա-
րող էր լինել: Առաջիկայ 1885 թուա-
կանից ողբալ այդպիսի իրաւունք ԳԱ-
ՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԱՅՈՒՆԻՍ
ԶԸ ՊԵՏԻ ՏԱՅԻ Ուստի և այդ մասին
յայտնում է դուխաններ, գինեւներ, գա-
րեջուր և պորտեր ծախողներին, նոյն-
պէս և այն անշարժ կալուածատէրերին,
որոց կալուածքում որ յիշեալ վաճա-
ռականները տեղ էին վարձում:

(1—1)

Է. Ժ. Ա. Ն. Գ. Ն. Ո. Վ.
Նախկում է ԿԱՐԱՍԻՔ և ԱՄԱՆՆԵՐ,
ԾԱՂԻԿՆԵՐ. Արսենալի փողոց. 24.
գեղատան վրայ:

(2—1)

Ս Ա Ն Դ Ա Լ
Վ Ի Շ Ա Պ
ՏԱՃԱՆԱՅՑ ՊԱՆԳՈՒԹՅ ՄՇԱՆՆԵՐԻ
ԿԵԱՆՔԻՑ.

Հրատարակութիւն Ս. Սարգիս-Երե-
կանի.

Թիֆլիզում վաճառվում է Կենդ-
րոնական և Կովկասեան զրաւաճա-
ւանդներում: Հաշվիւրդանի պա-
վիճում և Հաշիւանի ծխախոտի
մաղաղիւնում: Օտարաքաղաքացիք կա-
րող են գիտել հետեւեալ հասցէով.
Тифлисъ. Головинскій проспектъ.
домъ Ананова кв. 30. Софія
Петросянъ.

Ներսիսեան Հայոց Ազգային-Հոգե-
ւոր Գաբանդում առաջիկայ 1884—
1885 ուսումնական տարում ընդու-
նուող ՆՈՐԵԿԱ ՍՇԱԿԵՐՏՆԵՐԸ պար-
տաւոր են ներկայացնել զպրոցիս
վարչութեան հետեւեալ ՎԿԱՅԱ-
ԿԱՆՆԵՐԸ.— Ա) ծննդեան և միջո-
տութեան Բ) պատուաստման ծաղ-
կի Գ) Ուսման այն ուսումնարաննե-
րից, ուր աշակերտել են Գ) երաշ-
խաւորական թղթի մը ծնողային կամ
ազգականացն առ այն Գ) նորա
ունին միջոց պահպանելու իւրեան
աշակերտել մանուկն կերակրելով
նորան հոգալով ըստ ժամանակին
նորա հանդերձեցներ և ամենայն
դասական պիտոյքը խնամակրելով
նորան հիւանդութեան ժամանակ և
զպրոցիս ամենայն պահանջը վի-
րաբերութեամբ աշակերտին անվը-
րէպ կատարելը: Այն մանուկները
որոնք զաւառները են, երաշխաւո-
րական թուղթը պիտի ունենան ան-
շուշտ Թիֆլիսի քաղաքական և
կամ խնամակրից: Առանց վերոյի-
շեալ վկայականների և երաշխաւո-
րական թղթի ոչ ոք չէ կարող ըն-
դունուել:

Մամուլի տակից դուրս ե-
կաւ և Թիֆլիսի հայ դը-
րաւաճառների մօտ վա-
ճառվում է
Շ Ի Լ Լ Է Բ Ի
ԶԱՆԳԱՎԻ ԵՐԳԸ
Թարգմանութիւն Գեորգ
Բարխուդարեանի Գիւնն է
20 կօպ.

Հ Ա Տ Ա Ր Ա Կ Ո Ւ Թ Ե Ա Մ Ե
«Մ. Հ. Ո. Գ. Ը.»
Լոյս տեսաւ Մօսկուայում
„2000 ԱՌԱԿ“
Գրքոյի մանուկներին համար: Գի-
ւնն է Մօսկուայում 15 կ., ուրիշ
քաղաքներ—17 կ. 10 օրինակից ա-
ւել գրողները ճանապարհի ծախս
չեն վճարում: Գրաւաճառներին կը
լինի սովորական զեւուք: Կարելի է
տոտանք. հետեւեալ հասցէով.—
Москва. лицей Лазаревского инс-
титута, Мекертичъ Бархударянцъ.
6—6

Սրանով պարտք եմ հա-
մարում ՎԵՐՋԻՆ անգամ
յայտնել այն պարոններին,
որոնց մօտ գտնվում է իմ
հրատարակած Պ. ՀԱՅԿՈՒ-
ՆՈՒ-ՐԱՖԳԻԻ ԿԱՅԾԵ-
ՐԸ վերնագրով գրքոյի բա-
ժանորդաթերթերը, բարեհա-
ճէն շուտով հասցնել ինձ, որ-
պէս զի կարողանամ գրեան-
քը անմիջապէս ուղարկել
ըստ պատկանելոյն: Իմ հաս-
ցէն.—Баку. Сеяду Амир-
янцъ.

Ներսիսեան զպրոցիս Եթնի-
րոյ գաւառներից աւարտած մի ա-
շակերտ պատրաստում է աշակեր-
տներ և աշակերտուհիք հայոց բո-
լոր ուսումնարանների ստորին և
միջին դաստանը համար: Հասցէն.
Ներսիսեան ուսումնարան Զարու-
թիւն Մարտիկան: